

מיסודה של התאחדות הארגונים הכלכליים

עיתון מידע למגדלים

הדשן של השכן

פברואר 2012 גליון מס. 12

מה בגליון

לחצו להמשך...

מה מקומם של החקלאים במאבק על משאבי הטבע הלאומיים

לחצו להמשך...

תמלוגי האשלג נמוכים באופן קיצוני למול תמלוגי הגז

לחצו להמשך...

הגנת הצומח: חקלאות ישראל מאופיינת בהוצאה ממוצעת גבוהה לדונם

לחצו להמשך...

למה גוברת התופעה הגלובלית של מהגרי העבודה בחקלאות?

לחצו להמשך...

סיכום ומסקנות

החקלאים, הציבור ויצרני האשלג

בגליון זה נבקש לדון בהסכם שחתמה הממשלה בראשית ינואר עם יצרנית הדשנים כ"ל, ובעיקר נבקש לשאול, למה שכחו את החקלאים בהסכם זה. כן נעמיק עוד מעט את העיסוק בשוק ההדברה, ונודה על הערותיכם. בגליון הקודם פתחנו בדיון במשאב ההון האנושי של חקלאות ישראל, ונבקש להרחיב את הדיון אל סוגיית מהגרי העבודה המהווים נדבך חשוב בהתפתחות הענף בארץ.

יצור זרחן בעולם במגמת ירידה

מחירי ה DAP מצויים במגמת ירידה מתמשכת בעולם, בשל ירידה בביקוש. היצרנים מחכים לשתילת האביב בעוד כחודש כדי לבחון אם המגמה מתהפכת. התוצאה היא ירידה בקצב הייצור אצל היצרנים הגדולים בעולם בעשרות בודדות של אחוזים

אשלג בעולם: נראה שהמחיר לא ירד

גם צריכת האשלג אופיינה בהאטה קלה בביקושים בסוף שנת 2011. הודו וסין מנתיבות את מפת הביקוש ולכן גם את רמות המחיר, ויש כיום אי וודאות לגבי התחזית למדינות אלה. עם זאת המלאים בעולם אינם גבוהים, ולכן נראה שלא צפויה ירידת מחירים.

עורך ראשי | שאול צבן | חברי מערכת | אלי שוורץ, דינה מאיה, מיכה אמיה. עיצוב גרפי | כחל עיצובים

נשמח לקבל תגובות לשיגור מייל לחצו כאן, או שלחו ל tashah@mik.co.il

מה מקומם של החקלאים במאבק על משאבי הטבע הלאומיים

חקלאי ישראל משתמשים בחלק מהקרקע ובחלק מהמים של מדינת ישראל, כדי לייצר ערך מוסף כלכלי, כדי לייצר בטחון תזונתי, בטחון בריאותי וכדי לייצר נוף וערכי מורשת לציבור בישראל. חקלאי ישראל משתמשים במשאבים של המדינה, ובד בבד גם משביחים את משאבי הטבע והנוף ואת משאבי התרבות הישראלית. המחאה החברתית מביאה אותנו לבדוק שוב ושוב את מרכיבי העלות ביצור מזון, במטרה ליעל את היצור המקומי ולשפר את רווחת הציבור. אחד מחומרי הגלם היקרים ביצור תוצרת חקלאית הוא הדשן, אשר לשמחתנו מצוי כמחצב טבע בישראל: האשלג והזרחן. מעטים החקלאים בעולם אשר יכולים להתהדר בקירבה פיזית למחצבים אלה.

הנה, מסתבר שחקלאי ישראל אינם רואים כל ברכה בקירבה זו, והאזרחים הם אלה שבסופו של תהליך נאלצים לשלם את המחיר. החקלאים הישראלים נאלצים להתמודד בשוק בתנאי אי וודאות ובתנאי תחרות מצד מקומות בהם כח האדם זול ותנאי היצור וההובלה זולים בהרבה. מדינת ישראל שהתברכה בנכס טבעי שיכול לשפר את מעמדם של החקלאים, כשלה בהפיכת הנכס הזה ליתרון תחרותי עבור האזרחים.

קציר המלח

הנושא התעורר בשל הצורך לקצור את המלח, שהצטבר בים המלח בין השאר עקב פעילות המפעלים ליצור אשלג. מדובר בעלות של 3.8 מיליארד שקלים, והמדינה דרשה שכי"ל, הבעלים של מפעלי ים המלח, היא שתישא בעלויות. בהזדמנות זו, שוב עלתה סוגיית תשלום התמלוגים של כי"ל למדינת ישראל עבור השימוש במשאב הלאומי.

לחצו לחזרה
לעמוד השער

הדשן של השכן

פברואר 2012 גליון מס. 12

לא הוכרעה סוגיה שמטרידה ומלווה את הדיון על תמלוגי כיל כבר שנים רבות, והיא הטענה שכי"ל מוכרת בזול את האשלג לחברות הבת שלה, שמוכרות אותו לצרכן הסופי במחיר יקה וכך הרווח שעליו משלמת כי"ל תמלוגים הוא נמוך ממה שהיה צריך להיות במקור. כנראה שסוגיה זו עברה לבוררות בין המדינה לבין כי"ל.

הרווחיות של כי"ל

לפי עיתון the marker שווי השוק של כי"ל עומד על כ 50 מיליארד שקלים, ותשואת המניית של החברה היתה כ 30% בשנה בעשור האחרון. לפי העיתון הכפילה החברה את שווייה בעשור האחרון כמעט פי 10, והיא שילמה לבעלי המניות דיבידנדים בסכום 4.7 מיליארד שקלים מאז 2001.

את החקלאים ואת החקלאות שכחו בהסכם

את מי שכחו בהסכם? את אחד המגזרים התלויים מאד ביצור האשלג: החקלאים והחקלאות. ולמה שכחו? כאן צריכים החקלאים לבוא בטענות גם לעצמם. הציבור אינו מבין כיצד מייצרים את התוצרת הטריה ממנה הוא נהנה. גם מקבלי החלטות אינם מודעים די לנושא. רובם אינם מודעים לסביבה העסקית בה פועלים החקלאים, וכיצד ניתן להפחית את העלות של התוצרת הטריה.

כאן, כמו בדיונים ציבוריים רבים אחרים, מצויים החקלאים באותו צד יחד עם האזרחים. אבל התודעה הזו לא חילחלה אל הציבור. ברוסיה כפתה הממשלה על זכייני האשלג המקומיים למכור דשנים בזול לחקלאים המקומיים. בישראל קורה ההיפך. בשעה שעלות היצור המשתנה לאשלג מוערכת ב 100 דולר לטון, נמכר המוצר לחקלאים בישראל במאות דולה, ובשנת 2008 הגיע אף ליותר מ 1,000 דולר לטון. אין לכך כל הצדקה.

- ההובלה מים המלח אל החקלאים הישראלים היא כל כך קצרה, שאין כמעט כאלה מקומות בעולם.
- כ 90% מהמכירות של כי"ל מיועדות לחו"ל. הוזלה משמעותית לחקלאי ישראל ולמען אזרחי ישראל, תשפיע בשוליים על הרווחיות של כי"ל.
- השימוש במשאב לאומי, תוך תשלום תמלוגים כה מעטים למדינה, מגביר את הצורך בשיתוף אזרחי המדינה בתועלת מהמשאב הלאומי.

תמלוגי האשלג נמוכים באופן קיצוני למול תמלוגי הגז

בעוד שוועדת ששינסקי הטילה תמלוגים של 60% על רווחי יצרני הגז, הרי שכי"ל שילמה עד כה תמלוגים בשיעור של 5% על רווחיה. אלא שגם 5% אלה לא היו מלאים, שכן התמלוגים הושתו על הרווח לאחר הוצאות אריזה, עמלת מכירות וביטוח, והפחתה נוספת של 10%. הפער למול יצרני הגז בולט המיוחד משום שיצרני הגז הסתכנו בעת תהליך החיפוש אחריו, וכעסם היה גדול, שכן התמלוגים הגבוהים הושתו עליהם רק לאחר שמצאו את הגז. לעומת זאת כי"ל חוצבת במשאב שכמותו הגדולה ידועה מראש, ומדובר בכמות שמספיקה לעוד עשרות שנים וכנראה למאות שנים.

כאשר הפריטה המדינה את כי"ל, ניתנה התחייבות של השרים בייגה שוחט ומיכה חריש, שהמדינה תימנע מדרישה להעלות את התמלוגים לפני שנת 2010 ולפני שכי"ל תגיע ליצור של 3 מיליון טון. נכון להיום מייצרת כי"ל כ 4 מיליון טון אשלג בים המלח, ולכן מלאו התנאים להעלות את התמלוגים, גם בהתחשב במכתב השרים.

כי"ל מייצרת אשלג בתנאים מהטובים שיש בעולם

עלויות היצור של כי"ל הן מהנמוכות בעולם, שכן מפעלי ים המלח נהנים מתנאים מקלים:

מרחק ההובלה לנמלי הים הוא קצר מאד יש יכולת זולה לאחסון מלאים בים המלח, בזכות האקלים היבש שיטת הפקת המחצב היא זולה יחסית, באמצעות אידוי, לעומת כריה מעומק גדול במקומות אחרים

ההסכם של המחשלה עם כי"ל

בראשית ינואר נחתם הסכם בין המחשלה לבין כי"ל שכלל גם את המרכיבים הבאים:

- כי"ל תישא בעלות של 3.04 מיליארד שקלים מתוך עלות כוללת של 3.8 מיליארד שקלים לצורך קציר המלח, כלומר 80% מהעלות תמומן על ידי כי"ל.
- התמלוגים על רווחי אשלג יעלו ל 10% החל מתפוקה של למעלה מ 1.5 טון.

הגנת הצומח: חקלאות ישראל מאופיינת בהוצאה ממוצעת גבוהה לדונם

חברת המחקר Nomura ערכה אומדן של ההוצאה על הגנת הצומח במדינות שונות. נציג כאן את נתוני המחקר, בתוספת אומדן ההוצאה בישראל, לפי מיטב הערכתנו, אשר התעדכנה בחודשים האחרונים. הנתונים בטבלה הבאה מציגים את הפער בין מדינות בהם החקלאות היא אינטנסיבית באופן יחסי לבין מדינות בהן החקלאות אקסטנסיבית. ההשוואה היא מוגבלת שכן בסיס הנתונים של ישראל אינו אחיד עם בסיס הנתונים של המחקר. למרות זאת מעניין לראות שישראל נמצאת בקבוצת המדינות בעלות החקלאות האינטנסיבית, כשבאופן יחסי גדול החלק של השטח המעובד, מתוך השטח ה"ראוי לעיבוד".

מקור: עיבוד נתוני IFA, FAO, USDA, Bayer, Monsanto, Nomura research

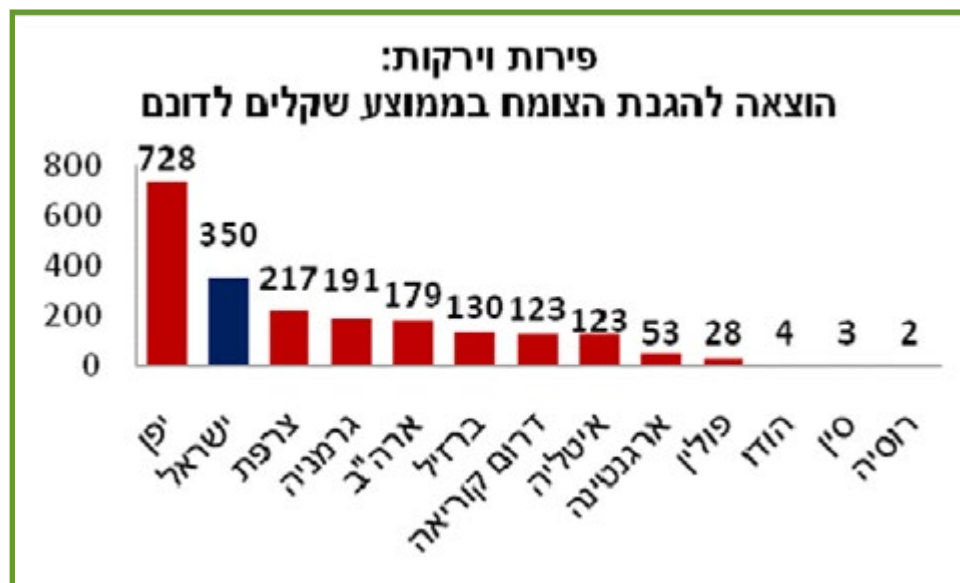
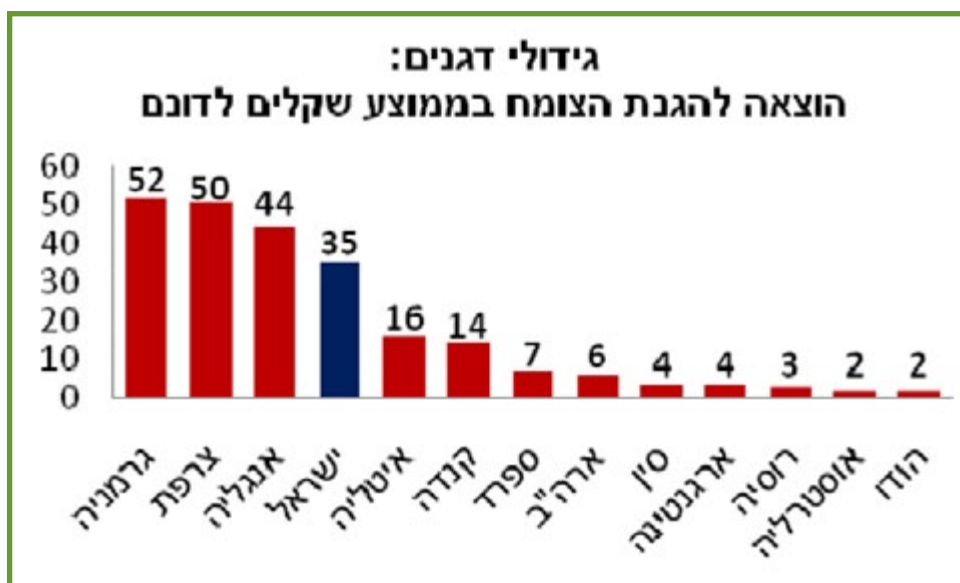

לחצו לחזרה לעמוד השער

הדשן של השכן

פברואר 2012 גליון מס. 12

למרות המגבלות של השוואת בסיסי הנתונים, מעניין לראות את אומדן ההוצאה על הגנת הצומח בתחום הגרעינים ובתחום הירקות והפירות. לפי עיבוד נתוני החברה, ישראל שייכת לקבוצת המדינות בה מוציאים באופן יחסי הרבה על הגנת הצומח. הסבר שנראה סביר הוא האינטנסיביות של ניצול שטחי המטעים והגידולים בישראל, וסוגי הגידולים הנוהגים פה. להערכתנו שוק חומרי הגנת הצומח הוא תחרותי באופן יחסי, אך נשמח אם נקבל התייחסות הקוראים לסוגיה זו, להסברים אחרים, וכן הצעות לשיטות השוואה חלופיות.

למה גוברת התופעה הגלובלית של מהגרי העבודה בחקלאות?

בגליון הקודם החלנו לסקור את המשאב החשוב ביותר של חקלאות ישראל, והוא ההון האנושי. ישראל מתמחה ביצור חקלאים יישוביים ברמה גבוהה שנותנים את תרומתם גם מחוץ לגבולות הארץ. לצידם עובדים אנשי היצור, שחלק ניכר מהם בישראל מגיעים מחוץ לגבולות המדינה. במחקר שפורסם על ידי "אגרוסקו" בשנת 2010, רוכז המידע בדבר העסקת מהגרי עבודה בחקלאות במדינות שונות בעולם. המחקר הצביע על הסיבות להתגברות התופעה בכל העולם, ואלה העיקריות:

מחסור בכוח עבודה מקומי, העובדים המקומיים אינם מעוניינים לעבוד בחקלאות, לנוכח הקושי הפיזי, השכר הנמוך, העונתיות, העדר אפשרויות קידום, וקיומן של חלופות תעסוקתיות, לרבות במגזר הכפרי שמתבסס יותר ויותר על תעסוקות בענפי השירותים.

במדינות מתפתחות דוגמת תאילנד, עובדים ללא אופק של קידום מעדיפים לעיתים קרובות לעבוד בחקלאות במדינה אחרת ובשכר גבוה יותר ולא במדינתם. במדינות אחרות דוגמת רוסיה, תהליכי עיור והזדקנות האוכלוסייה באזורים הכפריים מגבירים את הצורך במהגרי עבודה בחקלאות.

במדינות רבות בעולם, כמו במדינות דרום אירופה, שינויים מבניים בחקלאות, שכוללים מודרניזציה, אינטנסיפיקציה, גיוון בגידולים החקלאיים, מעבר לגידולים ייחודיים ורווחיים יותר, הגדלת המשקים וריכוזם, מגבירים את הצורך במהגרי עבודה. שינויים אלה, שמאפיינים במידה רבה גם את החקלאות בישראל, מחויבים לנוכח התחרות הגוברת בשוקי החקלאות הגלובליים.

האם ישראל חריגה בהעסקת מהגרי עבודה בחקלאות?

השוואה בינלאומית מצביעה על כך שישראל אינה חריגה בשיעור מהגרי העבודה בכוח העבודה בענף החקלאות. בשנת 2010 היו כ-31% מהעובדים בחקלאות בישראל תאילנדים וכ-5% היו פלסטינים מהשטחים. במחצית מהמדינות שנבדקו במסגרת המחקר נמצא שיעור מהגרי העבודה בחקלאות גבוה יותר מאשר בישראל. מדינות אלה כוללות, בין השאר, את ארה"ב (כ-75% מהגרי עבודה בחקלאות), גרמניה (68%), איטליה (60%), ספרד (50%) ומלזיה. באנגליה מהגרי העבודה מהווים 25% מכוח העבודה בחקלאות על פני השנה כולה ו-84% בעונה. במדינות אחרות שיעור מהגרי העבודה בחקלאות נמוך מאשר בישראל אך משמעותי, לדוגמה יוון (לפחות 29%) וקזחסטן (25%). אף בתאילנד, שממנה מגיעים עובדים בחקלאות לישראל, כ-8% מכוח העבודה בחקלאות הם מהגרי עבודה.

המחקר ציין שבמדינות רבות בעולם ענף החקלאות מתאפיין בשיעור גבוה של מהגרי עבודה לא-רשומים (ללא היתר עבודה). זאת בניגוד לישראל, שבה אין כמעט מהגרי עבודה לא-רשומים בחקלאות, בשונה מענפים אחרים. במרבית מדינות העולם מהגרי העבודה המועסקים בחקלאות מגיעים ממדינות קרובות, דבר המאפשר העסקה עונתית. מצב זה שונה בישראל, שמאז שנות התשעים מביאה עובדים לתחום החקלאות ממדינה מרוחקת, תאילנד.

מהגרי עבודה בחקלאות: מבחר נתוני מדינות שנבדקו בשנת 2010

מהגרי העבודה המועסקים בחקלאות (במספרים מוחלטים ובאחוזים מכוח העבודה בחקלאות)		כוח העבודה בחקלאות	
75%	1.17 מיליון	1.56 מיליון	ארצות הברית
68%	593,000	870,000	גרמניה
82% - 43%	1.14 - 0.6 מיליון	1.39 מיליון	מלזיה
60%	627,000	1.03 מיליון	איטליה
51% - 47%	490,000 - 450,000	965,000	ספרד
46%	68,400	150,000	ירדן
42%	217,400	516,900	ערב הסעודית
31%	23,000 תאילנדים	74,900	ישראל
5%	3,900 פלסטינים		
29%	182,000	621,000	יוון
25%	555,000	2.24 מיליון	קזחסטאן
25%	115,000	460,000	אנגליה
18%	60,300	327,000	קנדה
11%	20,600	182,000	שווייץ
8%	1 - 1.25 מיליון	16 מיליון	תאילנד
8% - 7%	610,000 - 530,600	7.58 מיליון	רוסיה

סיכום ומסקנות

כמו בסוגיית מחירי החלב, כך גם בסוגיית יצור האשלגן בישראל, החקלאים והציבור נמצאים באותו צד של הוויכוח. אלא שהחקלאים לא הצליחו להסביר לציבור את תמונת המציאות, וגם לא עמדו על זכויותיהם כשהממשלה התעמתה עם כ"ל. לא מאוחר מדי כדי לעשות את השינוי, ויש לראות בסוגיות אלה עמדת זינוק לשינוי תדמית החקלאים והחקלאות בציבור. ניתן עדיין לדרוש שחקלאי ישראל יקבלו את התשומות המיוצרות על בסיס משאב לאומי, בהוזלה של עשרות אחוזים, ובידיעה שלא תהיה בכך פגיעה של ממש ברווחיות נאותה ליצרנים. גם בסוגיית מהגרי העבודה, ניתן לראות שהציבור ומקבלי ההחלטות אינם רואים את התמונה העולמית, ומקומה של חקלאות ישראל בתמונה זו. גם כאן, נדרש מהלך הסברתי, ויש לו על מה להתבסס. בגליון הבא נעלה את סוגיית יצור דשן הזרחן בישראל ונעמיק עוד את הדיון בהתפתחות שוק חומרי ההדברה בישראל. מקורות המידע לגליון: עיתונות מקצועית, מחקרים, דו"חות חברות, תחשיבי משרד החקלאות, נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקרי שטח וראיונות.

להתראות בגליון הבא שיצא במרץ 2012.

מקורות המידע לגליון: עיתונות מקצועית, מחקרים, דו"חות חברות, תחשיבי משרד החקלאות, נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקרי שטח וראיונות.

לחצו לחזרה לעמוד השער

